

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРАЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

А.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰАТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ А.Н. ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

«ҰАТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ
ҚАРЖЫЛЫҚ КАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ»
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Международной научно-практической конференции,
посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан
«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»

COLLECTION OF REPORTS

of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary
of the national currency of the Republic of Kazakhstan
«STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE»

АСТАНА, ASTANA,
2023

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА

MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

**"ҰЛТТЫҚ ВАЛЮТАНЫҢ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ
ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ"**
Қазақстан Республикасының ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
Международной научно-практической конференции, посвященная 30-летию
национальной валюты Республики Казахстан
**«СТАБИЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА»**

COLLECTION OF REPORTS
of the international scientific and practical conference dedicated to the 30th anniversary of the
national currency of the Republic of Kazakhstan
**"STABILITY OF THE NATIONAL CURRENCY AS A FACTOR OF ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF THE STATE"**

ASTANA, 2023

ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261
М17

Редакциялық алқа:

Мақыш С.Б. – Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Басқарма мүшесі – академиялық мәселелер жөніндегі проректоры
Жағыпарова А.О. – Экономика факультінің деканы
Ажмухамедова А.А. – Экономика факультеті деканының ғылыми жұмыстар жөніндегі орынбасары
Мажитов Д.М. – «Қаржы» кафедрасының профессоры
Бұлақбай Ж.М. – «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі
Майдырова А.Б. – «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының меңгерушісі
Сембиева Л.М. – «Мемлекеттік аудит» кафедрасының меңгерушісі
Аманова Г.Д. – «Есеп және талдау» кафедрасының меңгерушісі
Муталиева Л.М. – «Туризм» кафедрасының меңгерушісі
Мухияева Д.М. – «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі
Алина Г.Б. – «Бизнес және басқару» факультетінің деканы, Esil University

М17 «Ұлттық валютаның тұрақтылығы мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету факторы ретінде» Қазақстан Республикасы Ұлттық валютасының 30 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023. – 787 б. Международная научно-практическая конференция, посвященная 30-летию национальной валюты Республики Казахстан **«Стабильность национальной валюты как фактор обеспечения финансовой безопасности государства»**. – Астана: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2023. – 787 с. International scientific and practical conference dedicated to the 30 thanniversary of the national currency of the Republic of Kazakhstan **«Stability of the national currency as a factor of ensuring financial security of the state»**. – Astana: L.N. Gumilyov ENU, 2023. – 787 p.

ISBN 978-601-337-909-8

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның еңбектер жинағында мемлекеттің қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасы ұлттық валютасының тұрақтылық факторлары қарастырылған.

В сборнике трудов международной научно-практической конференции рассмотрены факторы обеспечения финансовой безопасности государства и стабильности национальной валюты Республики Казахстан.

In the collection of works of the international scientific and practical conference, factors of ensuring the financial security of the state and the stability of the national currency of the Republic of Kazakhstan are considered.

ISBN 978-601-337-909-8

ӘОЖ 336(075.8)
КБЖ 65.261

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023

Conclusion. Summing up, it should be emphasized that an integrated innovation structure is an important system for development and provides a huge opportunity to improve life in agriculture. You can also pay attention to the following recommendations and justifications for a vertically integrated structure in the economy:

1. Vertically integrated structures in agriculture can become complexes of innovation-oriented value chains aimed at increasing the multiplicative effect of product value increment.

2. Vertically integrated structures have a great future, on their basis the economic regulator of the economy is transformed – the mechanism of investment, the pricing system, the efficiency of capital investments will significantly increase.

3. Vertical integration means creating a flexible organizational structure that is mobile in time and space. It allows you to quickly get rid of unnecessary links, create new units or attach new links as you develop. Integration makes it possible to improve the productivity of the agricultural sector, gain access to agricultural markets, and ensure that food products comply with international quality and safety standards.

Thus, integration improves the productivity of the agricultural sector, makes it possible to produce competitive products, protect the domestic market, provide food to its own consumer, switch to new technologies, ensure compliance of food products with international quality and safety standards.

References

1. Закон Республики Казахстан от 29 октября 2015 года № 372-V «О сельскохозяйственных кооперативах» (с изменениями от 28.10.2019.) [Электрон. ресурс]. – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=32656089

2. Кекчебаев Е., Жакупова Г. Маркетинговые исследования сельского хозяйства Казахстана // Анализ инвестиционной привлекательности рынка [Электрон. ресурс]. – URL: <https://marketingcenter.kz/20/rynok-selskoe-khoziaistvo-kazakhstan.html>

3. Итоги развития сферы сельского хозяйства за 2021 год и планы на предстоящий период. Опубликовано 17 февраля 2022. [Электрон. ресурс]. – 2022. – URL: <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/itogi-razvitiya-sfery-selskogo-hozyaystva-za-2021-god-i-plany-na-predstoyashchiy-period-22422>

ЭКОНОМИКАНЫ ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ ТЕТІГІ: АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН КЕМШІЛІКТЕРІ

Беймбет А.

Ғылыми жетекшісі - PhD, аға оқытушы Төлепов Ә.Е.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан.

E-mail: adil-tulepov@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада Қазақстан Республикасының валюта нарығындағы өзгерістері мен оны реттеудің ел экономикасының дамуына тигізетін салдарлары анықталған. ҚР-ның нақты тиімді курс бағамының өзгеріс динамикасы талданған. Сонымен қатар, ҚР-ның нақты тиімді айырбас бағамын есептеу үшін мемлекеттердің тізімі және әр мемлекеттегі теңгенің бағамдық өзгерісінің үлесі анықталған. Талдау және алынған нәтижелерді синтездеу арқылы айырбас бағамының ҚР экономикасындағы тиімділігі қарастырылған. Біздің елімізбен сауда айналымын жүзеге асырушы серіктес мемлекеттер экономикасына тәуелділік деңгейлері бағаланған. Монетарлық саясаттың валюталық реттеу құралдарын қолданудың артықшылықтары мен кемшіліктері сараланған. Экономиканы тұрақтандыру саясатының негізгі тетігі ретінде валютаны қолдану кезіндегі ескерілмейтін факторлар

баяндалған. Мақаланың қорытындысында экономиканы валюталық реттеудің дамушы мемлекеттерде қолдану ерекшеліктері бойынша автордың көзқарасы ұсынылған.

Аннотация. В статье определены изменения валютного рынка Республики Казахстан и последствия его регулирования для развития экономики страны. Проанализирована динамика изменения реального эффективного курса РК. Кроме того, для расчета фактического эффективного валютного курса РК определен список государств и доля курсовых изменений тенге в каждом государстве. Рассмотрена эффективность курса валют в экономике РК путем анализа и синтеза полученных результатов. Оценены уровни зависимости от экономики государств-партнеров, осуществляющих торговый оборот с нашей страной. Дифференцированы преимущества и недостатки применения инструментов валютного регулирования монетарной политики. Изложены факторы, которые не учитываются при использовании валюты в качестве основного механизма политики стабилизации экономики. В заключении статьи представлен авторский подход к особенностям применения валютного регулирования экономики в развивающихся государствах.

Abstract. The article defines the changes in the currency market of the Republic of Kazakhstan and the consequences of its regulation for the development of the country's economy. The dynamics of changes in the real effective exchange rate of the Republic of Kazakhstan is analyzed. In addition, to calculate the actual effective exchange rate of the Republic of Kazakhstan, a list of states and the share of exchange rate changes in tenge in each state are determined. The efficiency of the exchange rate in the economy of the Republic of Kazakhstan is considered by analyzing and synthesizing the results obtained. The levels of dependence on the economy of partner states engaged in trade with our country are estimated. The advantages and disadvantages of using the instruments of currency regulation of monetary policy are differentiated. The factors that are not taken into account when using the currency as the main mechanism of economic stabilization policy are outlined. In conclusion, the article presents the author's approach to the peculiarities of the application of currency regulation of the economy in developing countries.

Кілт сөздер: валюта, экономикалық өсім, айырбас бағамы, нақты тиімді айырбас бағамы, валюталық реттеу, тауар айналымы.

Нақты айырбас бағамы кез-келген мемлекеттің экономикалық дамуының айқын көрінісінің бір көрсеткіші ретінде қарастырылады. Айырбас бағамын нығайту – дамушы мемлекеттер үшін экономикалық өсімді қамтамасыз етудің және нақты секторды қолдаудың бір тетігі ретінде қолданылады. Шындығында, ұлттық айырбас бағамын жасанды түрде төмендету арқылы бәсекелестікті арттыру – бұл өндіріс сапасы мен тиімділігінің, халықтың әл-ауқатының өсуін ынталандырмайтын тиімсіз үдеріс болып табылады. Себебі, мұндай жағдайда баға демпингі орын алатыны белгілі. Ұзақ мерзімді кезеңде мұндай тетікті қолданудың бірнеше жағымсыз салдарлары бары анық: жалақының инфляция деңгейімен сәйкес келмеуі, арзан жұмыс күшінің басым болуы және тағы басқалар. Бұл - нақты айырбас бағамы мен жалақыны, тұтынудың төмен стандарттарын одан сайын төмендетуді талап етеді.

Қазіргі кезде әлемде айырбас бағамы көптеген тауарлардың түрлері бойынша бәсекеге қабілеттілік көзі ретіндегі рөлін жоғалтып келеді. Өнеркәсіптік тауар толығымен тек бір елдің өндіріс үдерісінде өндірілуі сирек кездеседі. Әлем елдерінің экономикалық бәсекелестігі өнімнің сапасына, өнімділігіне және имиджіне байланысты бола бастады. Бұл ретте, елдің тек баға бойынша бәсекелесуге тырысуы технологиялық тұрғыда артта қалуға себеп болады. Төмен бағаммен өндірістің өсуі әл-ауқаттың өсуімен қатар жүрмейді, сондықтан экономикалық өсім тұрақсыз болады. Сонымен, қазіргі кезде айырбас бағамы елдің тұрақты экономикалық өсуінің негізгі факторы ретінде шектеліп, тауарлар мен өнімдерге қосылған құнды қалыптастыру маңызды мәнге ие болып келеді.

Нақты экономикада тауар ретінде ақшаның өзіндік бағасы бағам ретінде анықталады. Айырбас бағамдарының күрт ауытқуы халықаралық сауданың тұрақсыздығына, әлеуметтік-экономикалық салдарға әкелуі мүмкін [1, 456-б.]. Әр түрлі елдердің айырбас бағамдарының ауытқуына әсер ететін негізгі факторларға мыналар жатады:

- елдің төлем балансының жай-күйі;
- инфляция қарқыны;
- Орталық Банктің дисконттау мөлшерлемесі;
- елдің валюталық саясаты;
- халықаралық капитал көші-қоны;
- халықтың ұлттық валютаға деген сенімі.

Жалпы, ел экономикасының айырбас бағамының өзгерісіне тәуелділігін нақты тиімді айырбас бағамының динамикасы арқылы көруімізге болады (кесте 1).

Кесте 1 – ҚР нақты тиімді айырбас бағамының 2015-2023 жылдар аралығындағы өзгеріс динамикасы

Период	Нақты тиімді айырбас бағамы			Мұнай саудасын ескермегендегі нақты тиімді айырбас бағамы		
	Өзгерісі, %			Өзгерісі, %		
База 100% – желтоқсан 2013	Өткен айға	Өткен жылға	Өткен айға	Өткен жылға	Өткен айға	Өткен жылға
желтоқсан, 2015	74,4	- 4,4	- 29,9	76,9	-3,4	- 30,6
желтоқсан, 2016	78,2	3,3	5,1	78,9	2,3	2,5
желтоқсан, 2017	76,2	- 0,6	-2,6	77,7	-0,5	- 1,5
желтоқсан, 2018	75,0	0,3	- 1,6	77,2	0,4	- 0,6
желтоқсан, 2019	74,1	0,9	- 1,1	74,9	0,8	-3,0
желтоқсан, 2020	71,6	0,4	- 3,4	75,0	0,1	0,2
желтоқсан, 2021	74,0	0,3	3,3	75,9	0,3	1,2
желтоқсан, 2022	77,8	- 0,1	5,2	78,6	1,3	3,5
тамыз, 2023	87,1	- 0,1	12,0	97,9	1,1	24,6

Ескерту – [2] әдебиет негізінде автормен құрастырылған

1-кестеден көріп отырғанымыздай, базалық 2013 жылға шаққанда 2015 жылы нақты тиімді айырбас бағамының коэффициенті 74,4 болған. Ал 2022 жылы бұл коэффициент 77,8-ге тең. Дәл осы уақыт аралықтарындағы коэффициенттерді мұнай саудасын ескермегендегі нақты тиімді айырбас бағамы арқылы қарастырсақ, сәйкесінше 2015 жылға – 76,9, 2022 жылға – 78,6 көрсетіп отыр.

Егер көрсеткіштер өсуді көрсетсе, есептелген елдегі экспорт қымбаттайды және оның көлемі төмендейді, сәйкесінше, импорт көлемі артып, оның құны төмендейді. Ал егер есептеу базалық кезеңге қатысты төмендеуді көрсетсе, кері жағдайлар орын алады. 1-кестедегі ҚР-ның нақты тиімді айырбас бағамын саралай келе, 8 жылда аса қатты өзгерістер болмағандығын байқаймыз. Дегенмен, 2022 жылы 77,8 пайызбен өткен кезеңдерге қарағанда артық. Яғни, 2022 жылы ҚР-да экспорттың бағасы қымбаттап, көлемі төмендегені байқалады. Еліміздегі экспорт пен импорт жағдайын мұнай саудасын ескермегендегі нақты тиімді айырбас бағамы бойынша талдасақ, 2022 жылы 2021 жылмен салыстырғанда 3,5 %-ға артқан. Бұл ретте, айырбас бағамының мұнай саудасына да тәуелділігі жоғары екендігі байқалады.

Нақты тиімді айырбас бағамының экспорт пен импорт және сауда айналымындағы рөлін анықтау үшін осы индикаторды есептеу кезінде қолданылатын мемлекеттердің тізімін анықтау қажет. Оның есептелуі келесі формула арқылы жүзеге асырылады:

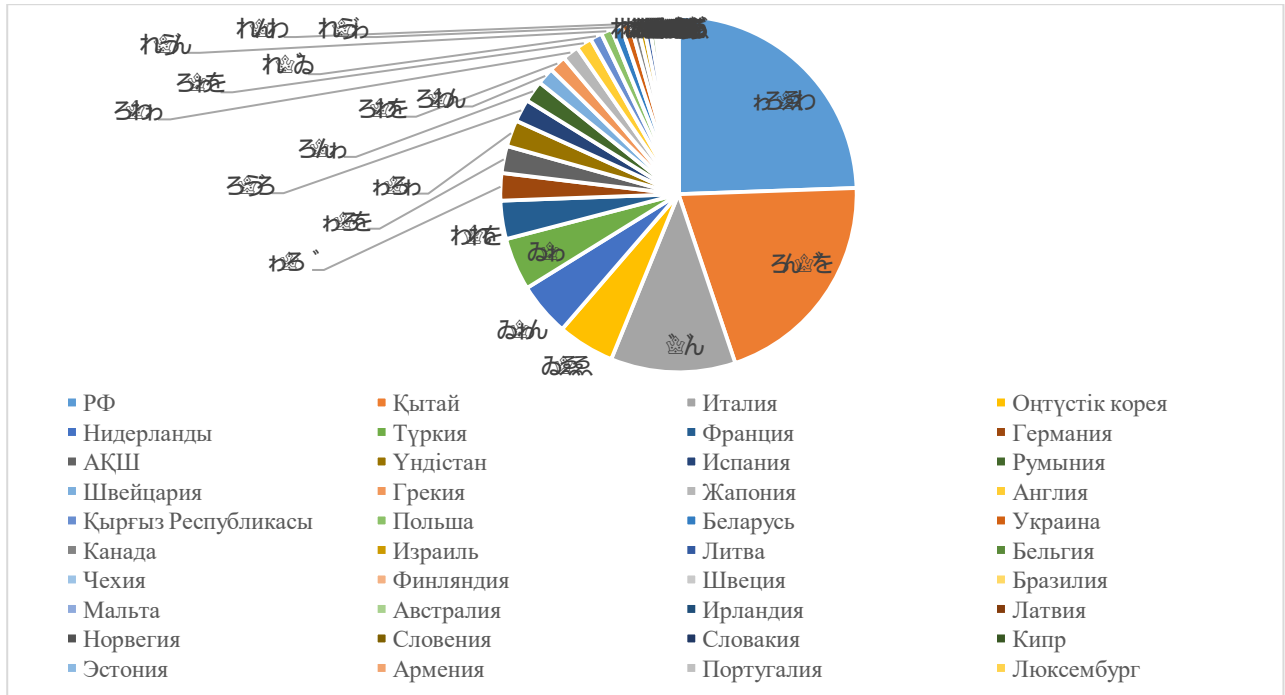
$$E_{er} = \sum_i (PE_{er} * W_i) \quad (1)$$

E_{er} — нақты тиімді айырбас бағамы;
 \sum_i — i мемлекеті бойынша көрсеткіш;
 i — серіктес ел;

PE_{er} — барлық сауда әріптес елдердің базалық кезеңімен салыстырғанда ағымдағы кезеңнің нақты айырбас бағамы;

W_i — басқа елдермен сауда айналымындағы әрбір жеке елдің салмағы.

Есептеу нәтижелері келесі суретте көрсетілген (1-сурет):

Сурет - 1. ҚР-ның нақты тиімді айырбас бағамын есептеу үшін мемлекеттердің тізімі және бағамдық үлесі

Ескерту – [2] дерек негізінде автормен құрастырылған

1-суреттен көріп отырғанымыздай, ҚР-ның 2020-2022 жылдар аралығындағы тауар айналымындағы серіктес елдері қатарындағы айырбас бағамы бойынша үлестері жоғары Ресей, Қытай, Италия, Оңтүстік Корея, Нидерланды, Түркия, Франция, Германия, Ақш, Үндістан болып табылады. Демек біздің ҚР Ұлттық валютасы теңгенің нақты тиімді айырбас бағамы осы мемлекеттердің валюталық өзгерістеріне тәуелді болып табылады.

Ел экономикасын реттеуді валюталық реттеу тетігін қолданудың өз артықшылықтары мен кемшіліктерін барын ескерген жөн. Айырбас бағамының өзгеруі экономиканың әртүрлі тараптары мен салаларына, ең алдымен экспорттық-импорттық операциялар жүйесіне енгізілген кәсіпорындарға әр түрлі әсер етеді. Көптеген адамдардың жалпы қате түсінігі - күшті ұлттық валюта ел экономикасы үшін қолайлы деп есептеуінде.

Шындығында, тым күшті ұлттық валюта ұзақ мерзімді перспективада экономиканың дамуына айтарлықтай кедергі бола алады. Нәтижесінде, бірқатар салалар бәсекеге қабілетсіз болып шығады, экспорт көлемі төмендейді. Бұл ретте, экспортқа жұмыс істейтін кәсіпорындардың айналымының төмендеуі орын алады, нәтижесінде мыңдаған адамдар жұмыссыз қалуы мүмкін [3, 458 б.].

Ұлттық валюта шетел валютасына қатысты нарықтық шарттарда сұраныс пен ұсынысты теңестіреді. Айырбас бағамының өзінің негізгі макроэкономикалық мәнінен ұзақ

мерзімді ауытқу қаупі бар, өйткені іс жүзінде қаржы нарықтары жоғары тиімділікке ие болмайды.

Тағы бір кемшілігі - валюта бағамының өзгеруінің белгісіздігі, бұл нарық қатысушылары үшін жоспарлау мен баға белгілеуде қиындықтар туғызады. Бұл әлемдік сауда мен инвестициялардың дамуын шектейді. Сондай-ақ, билік ақша-несие саясатын жүргізуде әрекет ету еркіндігін теріс пайдалануы мүмкін. Осы жүйенің негізінде көптеген қаржылық дағдарыстар туындайды, бірақ жетекші елдерде де, халықаралық ұйымдарда да дағдарысқа қарсы сенімді шаралар жоқ екенін атап өтуге боламыз [4].

Айырбас бағамы экономика салаларының және халықаралық еңбек бөлінісі үдерісіне қатысатын кәсіпорындар мен ұйымдардың қаржылық жағдайының көптеген аспектілерін анықтайтын маңызды көрсеткіш болып табылады.

Осыған байланысты айырбас бағамын қалыптастыру және басқару мәселелері үнемі ұлттық валюталық реттеу органдарының назарында болады. Айырбас бағамының деңгейі капиталдың қозғалысын, әлемдік нарықтардағы ұлттық тауарлардың бәсекеге қабілеттілігін, экспорт пен импорт көлемін, тұтастай алғанда елдің қаржылық қауіпсіздігін анықтайтындықтан, оны басқару нарықтық экономикада маңызды рөл атқарады және көптеген макроэкономикалық үдерістерге үлкен әсер етеді.

Сонымен қатар, қаржылық және экономикалық қатынастардағы тұрақты өзгерістерге байланысты сыртқы және ішкі ортадағы белгісіздіктің жоғары дәрежесі, ел деңгейінде де, жалпы әлемдік деңгейде де өзгеріп отыратын ортаға сәйкес айырбас бағамын басқарудың ұлттық модельдерін үнемі түзету қажеттілігін анықтайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Б.А. Мамедова. Влияние изменения валютного курса на экономику страны и методы его регулирования. Журнал Science Time, №4, 2015. 456-460 б. URL - <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-izmeneniya-valyutnogo-kursa-na-ekonomiku-strany-i-metody-ego-regulirovaniya>,
2. ҚР Ұлттық банкінің ресми сайты. URL - <https://nationalbank.kz/ru/news/indeksy-effektivnyh-obmennih-kursov>
3. «Открытый журнал» Экономика. Реальный эффективный курс валют: методика расчета и применения. URL - <https://journal.open-broker.ru/economy/realnyj-effektivnyj-kurs-valyut/>
4. А.А.Колакаева, С.А.Мясникова. Достоинства и недостатки современной валютной системы. Бюллетень медицинских интернет конференции, том 5, № 12, 2015. URL - <https://cyberleninka.ru/article/n/dostoinstva-i-nedostatki-sovremennoy-valyutnoy-sistemy/viewer>

ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫ ЖАҢҒЫРТУ ЖАҒДАЙЫНДА ЕҢБЕК НАРЫҒЫНДАҒЫ АДАМИ КАПИТАЛДЫ ДАМУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

Бисембиева Ж.К.

Ғылыми жетекшісі – э.ғ.д., профессор Майдырова А.Б.

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана қ., Қазақстан

bisembieva.zh@mail.ru

Аңдатпа. Қазақстан бүгінде ресурстар мен жұмыс күшінің жеткілікті мөлшеріне ие болса да, экономикалық даму деңгейі ұлттық экономиканың әлі де жетілуін қажет етеді. Еңбек нарығында адами капитал дұрыс дамымайды. Сондықтан Қазақстан экономикасын жаңғырту жағдайында еңбек нарығында адами капиталды дамыту мәселесі өзекті болып отыр. Өйткені, Қазақстанда адами капиталды дұрыс дамыту ел экономикасының деңгейін